

DOREL DORIAN

Eroul și nobila lui continuitate

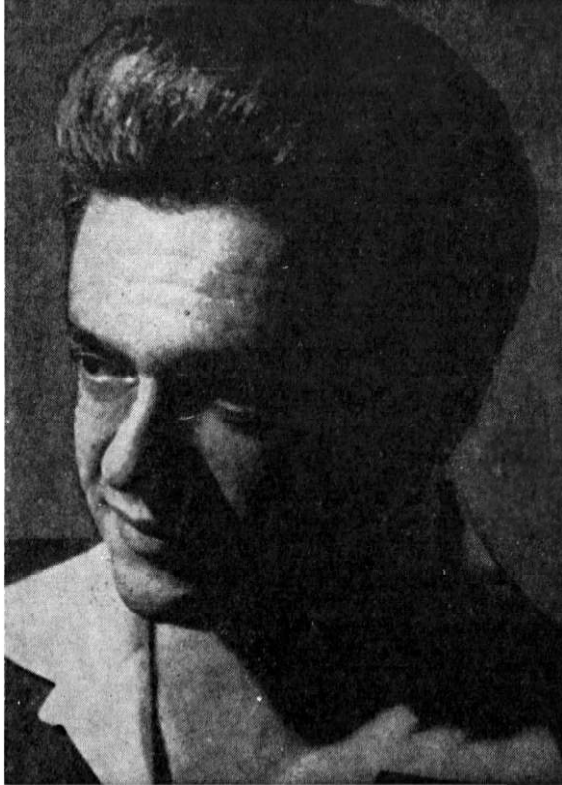
Odată cu trecerea timpului, piese de referință — în cel mai exact sens, memorabile — loviturile unor stagioni de care ne despart doar 15—20—25 de ani, ajung să se definească în vorbirea teatrală curentă prin cite un singur cuvânt: Cetatea lui Davidoglu, Generațiile Luciei Demetrius, Citadela lui Lovinescu, Ziariștii lui Mirodan. Spectatorii însă — și am în vedere nu spectatorul ideal, înclinat spre prezumțioase evaluări globale, ci spectatorul mediu, cu o salutară memorie afectivă — își amintesc (și mai... esențializat) — „de o piesă, parcă, a lui A. sau Z., în care era un personaj... Unul care spunea... etc.“.

Deloc paradoxal, odată cu trecerea timpului, reperul decisiv al pieselor care rămân în memoria acestui spectator se dovedește personajul, eroul. Și e firesc. Conflictetele cu nenumărate condiționări imediate, treptat, se estompează, se reduc la idee, la opoziția „da-nu” care le structurează inițial. Eroii însă, atunci cind personajele pieselor justifică acest titlu, se inscriu cu îndrjire în conștiință, în înțelegeri imediate sau peste timp. Rămîn !

Cu diferite prilejuri, apoi, direct sau indirect, am încercat să înțeleg (să delimitez, mai ales) ce anume se reține în timp dintr-un personaj memorabil. Obiectivul imediat pentru care personajul pleda? Rareori. Un anumit act de excepție? Da și nu... Cel mai frecvent, însă, eroul se dovedește a fi memorabil printr-un fel de a fi, printr-o anume îndrjire structurată critic, ofensiv, printr-o dreptate „a lui” și printr-un fel de a vorbi (de regulă, o argumentație densă, laconică, refuzind prin ea însăși înfrumusețările care se întorc inevitabil împotriva frumosului).

Dar, parcă aud obiecția: să fie oare tot ce rămîne în timp dintr-o piesă de teatru?

Dintr-una singură — da. Dar din toate, elogios pentru teatrul acestor 30 de ani, s-a structurat artistic, printr-o subtilă însumare, însăși imaginea Eroului spre care fiecare autor în parte a aspirat. Și ce-ar fi putut să-și dorească teatrul mai mult decit să se constituie — printr-un divers dar meru convergent act de creație — într-o emoționantă pledoarie pentru spiritualitatea autentică a omului de azi, pentru partinitatea care nu se enunță, ci se impune prin fapt de viață, prin act.

Se văd însă anii, acești 30 de ani, în piesele care, prin însăși data elaborării, sint ale acestei etape?

Aș răspunde hotărît — da! și nu aș enumera în sprijinul afirmației nici „zonele” abordate, nici „natura” conflictelor, nici „tipologia” specifică. S-ar putea și așa, dar ar fi un drum ocolit. Afirm că cele mai bune piese de teatru — și prin asta rămîn ale acestei epoci — au izbutit să sublinieze noua conștiință de sine a eroului și sentimentul răspunderii sale față de devenirea noastră acum și aici. Aș spune: un anume sentiment al istoric. Pentru că tocmai această conștiință de sine și această responsabilitate, cultivate metodic și sporite exponențial în toți acești 30 de ani, au catalizat — și procesul continuă! — marile energii și pasiuni care condiționează, fără excepție, marile edificări.

★

Se vorbește de „generația acestor 30 de ani”, cu o anumită ezitare în ceea ce privește conceptul și — de ce nu — încorporarea intrucivă globală! Și e firesc: fiecare generație cuprinde o ierarhie întreagă de vârste și de... subgenerații. Nesfârșite diferențieri. Tot atâtea trăsături distinctive. Infinite semitonuri, nuanțe...

În nou înfășă: tinerii de acum 20—30 de ani și tinerii, mai mult sau mai puțin tineri, de azi nu se întâlnesc totdeauna în gusturi, aprecieri, mod de viață. Eroii pieselor de atunci sau de azi reflectă și ei aceste încrente diferențieri. Dar, eroii se întâlnesc totuși într-un plan mai înalt, într-o angajare vizând aceeași afirmare a personalității umane. Eroul anilor '70—'80 nu este altul, în esență, dar este — printr-un justificat proces dialectic — altfel. Matematic, este un erou „la altă putere”. Conflictetele pieselor au devenit și ele mai subtile. Intransigența nu mai exclude solicitudinea, după cum soluționarea conflictului poate să însemne tocmai... exersarea unei așteptări tensionate.

Noul erou — și mă gândesc mai ales la piesele din ultimii 2—3 ani — nu-și mai înfruntă oponentul cu arma în bandulicră; forțează însă — tot atât de dramatic — diverse uși ferecate din inexperiență, incompetență sau teamă. Convingerile sale vin dinlăuntru (aș spune „prin părinți”); firescul comportamentului ocolește lenea grandilocvenței; luciditatea eroului preferă semnificația și capacitatea de sugestie a faptului de viață. Și faptele nu lipsesc.

★

Regretatul Moisiș afirma, mi se pare, că ar fi de scris cîndva „povestea celor care și-au pierdut răsufarea alergînd după propriile lor idei. Și tragedia celor ce, nevrînd să rămîină în urmă, nu pot să mai meargă înainte. Și comedia amară a celor ce, neputînd alerga, încearcă să oprească puhoiul. Și dramele provocate de cei ce, neînțelegînd noul, prîgonesc pe cei ce-l practică; toate acestea «vor forma subiecte de roman (și de piese n.a.), și de filosofare»”.

Dar, sint în curs de a fi scrise? Sint pe șantier? Cînd vor veni să se incline la rampă?

Nu voi răspunde. Întrebarea, cu beneficiu retoric, nici nu așteaptă de altfel concretizări imediate.

Știu însă că, într-un plan mai înalt, se revizuiesc cu exigență criteriile, se încurajează competența și lupta de opinie, se refuză absolutizarea vechilor experiențe și poate că, în timp, nu se va mai plasa nici succesul meu sau al lui înaintea succesului nostru.

Știu iarăși că aspirînd spre un teatru „cronică vie și concentrată a epocii” nu-l vom constitui, din încifrări de îndoielnică perenitate și nici din facilități bulevardiere, ci printr-o afirmare neîntreruptă, la o mîeruc ridicată putere, a eroului implicit comunist, implicit ofensiv, refuzînd premeditățile idilizante, în stare să treacă rampa și, ca erou exemplar, să ne cheme spre el.

Și mai știu că nu există alt drum decît cel al întoarcerii la unelte, la autoexigența

inerentă actului creator, la acei efort răbdători care poate conduce, cînd harul nu lipsește, spre luminile rampei.

★

Să fie adevărat că teatrul T.V., filmele și divertismentele micului ecran și, în sumă, televizorul ar fi mășorât interesul unor categorii de spectatori pentru teatru?

Există, fără îndoială, un pericol... Dar depășirea lui ține din nou de substanța teatrului, de calitatea lui, de păstrarea a ceea ce este unic în comunicarea directă dintre scenă și sală. Teoreticienii, probabil, ar putea să și enunțe virtuțile acestui teatru care ar infirma apriorice orîșice concurență: un teatru „adevărat, convingător, dramatic”... Implicat „în imediat, în acut, în vital...”.

Totul ar fi foarte adevărat, dar... Mi-am îngăduit toată această lungă intervenție nu de dragul unor elucidări savante.

Ca spectator — și nu ca autor, precizez — încerc sentimentul că se trece, uneori, pe lîngă niște piese prefigurate în inșeși premisele conflictuale ale dramelor, în unele date de început ale eroilor — piese teribile, aproape gata scrise —, pentru a se inventa altele care interesează înfinit mai puțin.

★

Un interlocutor, îndeajuns de familiarizat cu valorile teatrului nostru, încerca de curînd să-i definească spiritualitatea și o anume fervoare a expresiei, avidă de originalitate, enumerînd — nu fără justificare — cîteva piese de excepție.

Avea dreptate, cred, dar :

a) o spiritualitate reală, strălucit exprimată prin permanențele sale artistice, nu rezidă în nume, ci în CONTINUITATE și :

b) reclamă decisiv, în afara oricăror enumerări exemplare, întuirea și reafirmarea acestei spiritualități prin efortul și căutările fiecărei noi generații. Cu risul neînșierii, uneori, pe orbita perenității. Dar și cu această șansă...

Iată de ce mă întreb, înainte de toate, ce a mai scris Sorescu, D. R. Popescu, Naghiu...

Și revenînd la teatrul acestor 30 de ani, „cronică vie și concentrată a epocii”, emoționantă aspirație colectivă de a reflecta viața unei epoci cu transformări fără de precedent :

Dincolo de har, dincolo de reușite, mă întreb dacă elogiul nu s-ar cere adus actului de deplină responsabilitate și angajare pe care-l implică scrisul — cuvîntul, în general — și albul înecă nescris al fiecărei pagini care-și propune, mai mult decît orice, adevărul. Și un elogiu celor care aspirînd spre nobila reflectare a vieții, — artiști, regizori, scenografi — încearcă neîntrerupt să descopere, conferînd adîncime și claritate cuvîntului, secretul oglinzilor de Murano.